

Багін Михайло Леонідович, науковий співробітник Сумського національного аграрного університету

Myhailo Bahin, Researcher of the Sumy National Agrarian University
<https://orcid.org/0000-0002-0178-6194>

**ВАЖЛИВІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ СПЕЦИФІКИ В ПРОЦЕСІ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ
THE IMPORTANCE OF PRODUCTION SPECIFICATIONS IN THE PROCESS OF EFFICIENT USE OF
LAND RESOURCES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Багін М. Л. Важливість виробничої специфіки в процесі ефективного використання земельних ресурсів аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 3. С. 191-196.

Bahin M. The importance of production specifications in the process of efficient use of land resources of agricultural enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 3, pp. 191-196.

Сучасна економіка зазнає значних структурних змін, які вимагають поглибленого вивчення певних процесів у галузях економіки. Історично найбільш актуальним і таким, що вимагає особливого підходу в силу своєї економічної специфіки, є аграрний сектор, який відіграє вирішальну роль в економіці регіону, країни в цілому. В даний час ефективне використання земельних ресурсів, виявлення проблем їх реалізації, розробка ключових напрямів та впровадження заходів щодо підвищення ефективності господарського використання земельного фонду відіграє ключову роль у зміцненні економіки країни, а також має велике значення для нарощування обсягів сільськогосподарської продукції. Земля як один із головних факторів виробництва має важливе значення для ефективності галузей агропромислового комплексу, оскільки саме від її раціонального використання та максимального залучення до сільськогосподарського обігу залежить продовольча безпека, підвищення якості життя населення за рахунок достатнього продовольчого забезпечення, забезпечення якісної та безпечної харчової продукції, сталого розвитку та модернізації сільського господарства, розвитку племінного тваринництва, селекції рослин, запобігання скороченню площ земель сільськогосподарського призначення, раціонального використання таких земель. Питання підвищення ефективності використання земельних ресурсів завжди було актуальним, оскільки земля є основою сільськогосподарського виробництва. Земельні ресурси, на використанні яких формується значна частина обсягу продовольства та фонду товарів споживання, є первинним фактором виробництва, і в структурі ресурсного потенціалу сільгоспідприємств мають найбільшу питому вагу. Тому підвищення ефективності використання земельних ресурсів сприятиме зростанню ефективності використання всього ресурсного потенціалу. Ефективне використання земельних угідь сільськогосподарського призначення в умовах організаційних агроформувань та їх виробничої специфіки має стратегічне значення для виробництва агропромислової продукції для споживача.

Ключові слова: сільське господарство, земельні ресурси, сільськогосподарські угіддя, рослинництво, тваринництво, ефективність використання земель.

The modern economy is undergoing significant structural changes, which entail an in-depth study of certain processes in the branches of the economy. Historically, the agricultural sector, which plays a decisive role in the economy of the region and the country as a whole, is the most relevant and requires a special approach due to its economic specificity. Currently, effective use of land resources, identification of problems of their implementation, development of key directions and implementation of measures to increase the efficiency of economic use of land fund play an important role in strengthening the country's economy, and is also of great importance for increasing the volume of agricultural products. Land, as one of the main factors of production, is crucial for the efficiency of the branches of the agro-industrial complex, since food security and the improvement of the quality of life of the population due to sufficient food supply depend on its rational use and maximum involvement in the agricultural cycle, ensuring high-quality and safe food products, sustainable development and modernization of agriculture, development of breeding livestock, plant selection, prevention of reduction of agricultural land areas, rational use of such lands. The issue of increasing the efficiency of land resource use has always been relevant, since land is the basis of agricultural production. Land resources, on the use of which a significant volume of food and the fund of consumer goods are formed, are the primary factor of production, and occupy the largest specific weight in the structure of the resource potential of agricultural enterprises. Therefore, increasing the efficiency of the use of land resources will contribute to the increase in the efficiency of the use of the entire resource potential. Effective use of agricultural land, in the conditions of organizational agricultural formations and their production specifics, is of strategic importance for the production of agro-industrial products for the consumer.

Keywords: agriculture, land resources, agricultural land, crop production, livestock production, land use efficiency.

Вступ

Спеціалізація господарств істотно впливає на ефективність виробництва та використання землі. Даний фактор враховується для формування та вдосконалення землекористувань. В умовах будь-якої природно-економічної зони принципово різний підхід до організації землекористувань у зерново-скотарських, зернових та інших господарствах. На тваринницьких підприємствах більша частина продуктивних земель, зокрема ріллі, не використовується належним чином, оскільки завдання рослинництва зводяться тут здебільшого до виробництва окремих видів соковитих або вітамінізованих кормів для потреб.

© Багін Михайло Леонідович, 2022

Серед українських учених-економістів вагомий внесок у розв'язання актуальної наукової проблеми відносин спеціалізації сільськогосподарського виробництва належить таким ученим, як В.Я. Амбросов, В.П. Галушко, М.В. Зубець, С.М. Кваша, П.К. Канінський, П.Т. Саблук та інші. Як в теоретичному, так і в практичному плані проблема ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах залишається недостатньо вивченою, особливо в частині впливу на неї виробничої специфіки агроформувань.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження впливу виробничої специфіки на процес ефективного використання земельних ресурсів.

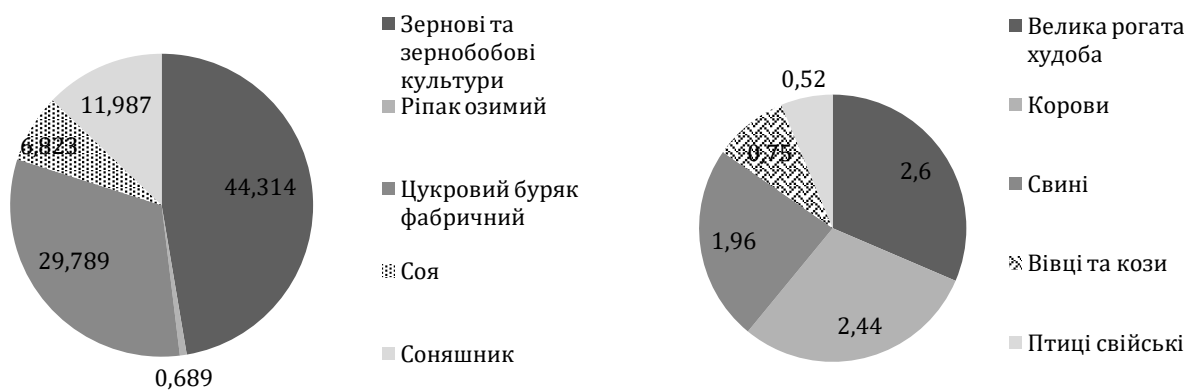
Виклад основного матеріалу

Наукові дослідження свідчать, що розмір землекористування дуже впливає на обсяги виробництва, витратну сторону і, як наслідок, на загальну ефективність роботи господарства. Але прямої залежності зростання прибутку від зростання земельної площі немає. Для цього необхідне збалансоване господарювання з урахуванням ресурсної бази як у малих за площею господарствах, так і у великих. Крім того, використання земельних ресурсів економічно ефективно тоді, коли розмірам підприємства відповідає енергоозброєність праці та його технічне оснащення.

Оптимальними розмірами сільськогосподарських підприємств є такі, які при високому рівні механізації виробництва та наявності кваліфікованих трудових ресурсів забезпечують максимальний вихід продукції з одиниці земельної площі при найменших витратах праці та засобів виробництва. Важливою є проблема досягнення оптимального рівня спеціалізації сільськогосподарського виробництва, розв'язання якої в кінцевому підсумку зводиться до визначення раціональних розмірів аграрних підприємств різної спеціалізації з урахуванням їх юридичного статусу та вітчизняних зональних особливостей [1].

Проаналізуємо структуру сільського господарства України за напрямками діяльності суб'єктів господарювання, серед яких традиційно виділяють:

- рослинництво, що містить вирощування зернових, технічних, кормових овочевих, баштанних культур, картоплю, фрукти, ягоди тощо;
- тваринництво, що, у свою чергу, характеризує велике поголів'я птиці та худоби [2].

Рис. 1. Загальний вигляд системи цілей та стратегічних імперативів використання земельних ресурсів аграрних підприємств

Джерело: побудовано на основі [3]

Рис. 2. Структура підприємств за видами тваринництва у загальній кількості суб'єктів господарювання, %

Джерело: побудовано на основі [3]

Стратегічні імперативи конкретизують досягнення цілей будь-якого рівня, коли стратегічні цілі доцільно формулювати деталізовано, із встановленням ієрархії, так званого дерева цілей. Стратегічні імперативи характеризують напрям, програму дій та показників, виконання/досягнення яких допомагає досягти цілей. Стратегічних імперативів у межах кожної стратегії (функціональної, ресурсної, продуктової, тощо) повинна бути необхідна (оптимальна) кількість. Важливо при формулюванні стратегічних імперативів уникнути дроблення цілей та в їх межах визначення необґрунтовано великої кількості програм (імперативів) їхнього досягнення. Проте укрупнення стратегічних імперативів може призвести до ускладнення досягнення цілі.

Як бачимо, галузь рослинництва є більш популярною, що пов'язано з високим рівнем попиту на її продукцію. Це, в свою чергу, призводить до високого рівня конкуренції на ринку

сільськогосподарських підприємств. Даний аспект зумовлений значним обсягом земель, що придатні для вирощування продукції рослинництва та відносно нижчою вартістю ресурсів, порівнюючи з тваринництвом. Для розведення худоби підприємствам необхідно збільшувати свої витрати на утримання тварин у відповідних умовах. Але наразі вагома кількість агропромислових підприємств прагне займатися як рослинництвом, так і тваринництвом, що збільшує їх можливості для розвитку, розширення та збільшення прибутку від діяльності підприємства [4].

Виробництво зернових культур здійснюється за технологіями з різним рівнем ресурсо- та енергонасиченості, що значною мірою визначає ступінь віддачі одного гектара землі. Підбір попередника також виявляє вплив на технологічний регламент вирощування культури і, як наслідок, на ступінь інтенсивності виробництва [5].

Таблиця 1. Вплив факторів на зміну рентабельності виробництва зернових культур в Україні, 2017-2020 рр.

Показник	2017	2020	Відхилення		Факторний вплив на рентабельність
			абсолютне	%	
Зернові культури					
Зібрана площа, тис. га	14560,3	15282,9	722,6	105,0	6,2
Урожайність	42,5	42,5	0	101,6	-
Ціна реалізації, грн/т	3771,6	4794,1	1022,5	127,1	36,1
Витрати на виробництво та збут, тис. грн	119496405,4	168668468,2	49172062,8	141,1	-49,4
Рентабельність	25,0	20,0	-5,0	80,0	-5,0
Пшениця					
Зібрана площа, тис. га	6361,2	6554,5	193,3	103,0	3,9
Урожайність	41,1	38,0	-3,1	92,5	-9,9
Ціна реалізації, грн/т	3814,7	5017,5	1202,8	131,5	35,7
Витрати на виробництво та збут, тис. грн	50851635,7	62894259,3	12042623,6	123,7	-27,6
Рентабельність	26,8	21,5	-5,3	80,2	-5,3
Кукурудза на зерно					
Зібрана площа, тис. га	4480,7	5392,1	911,4	120,3	25,2
Урожайність	55,1	56,2	1,1	102,0	3,0
Ціна реалізації, грн/т	3668,9	4668,6	999,7	127,2	43,7
Витрати на виробництво та збут, тис. грн	51165287,1	86886379,3	35721092,2	169,8	-82,9
Рентабельність	23,7	21,3	-2,4	89,9	-2,4

Джерело: розраховано за [6]

При проведенні факторного аналізу (табл. 1) слід зазначити, що важливим серед факторів, що впливають на зростання чи зменшення рентабельності виробництва, є обсяг зібраної площі, тобто земельні ресурси, засіяні даною культурою.

Спеціалізація виробництва дає можливість кожному підприємству вирощувати ті сільськогосподарські культури, які, за відповідних природнокліматичних умов і наявності соціально-економічних факторів, можна виробляти найбільш ефективно. Вона є історично об'єктивним та закономірним процесом та визначається суспільним поділом праці, який виникає через суперечність між необмеженим зростанням потреб та обмеженістю виробничих ресурсів. Науково обґрунтоване розміщення сільськогосподарського виробництва за природно-економічними зонами і районами (поглиблена агроекологічна спеціалізація) дозволяє найбільш ефективно використовувати природні ресурси (сонячну енергію, ґрунти, клімат), тобто досягати високої ефективності використання сировинних, енергетичних і трудових ресурсів [7].

За роки ринкових трансформацій у сільському господарстві України посилилася структурна і технологічна розбалансованість виробництва. Воно характеризується процесами деіндустріалізації праці, зниженням рівня концентрації виробництва в окремих галузях, значним рівнем залежності від зовнішніх ринків. Здебільшого результативність виробництва сільськогосподарської продукції та діяльності підприємства загалом залежить від складу і співвідношення галузей. В останні десятиліття спостерігається значне скорочення обсягів продукції тваринництва та зниження її питомої ваги у валовій та товарній структурах.

Менше підприємств спеціалізуються на власне скотарстві, свинарстві, птахівництві та вівчарстві. Це призвело до зменшення обсягів продукції вітчизняного виробництва на продовольчому ринку. Відбулося також зростання цін, падіння споживчого попиту та ін. Головною проблемою економічної стратегії тваринництва загалом є рентабельність виробництва [8].

У зерново-скотарських та зернових господарствах з поглибленням спеціалізації та концентрацією виробництва, навпаки, виникають проблеми збільшення площі сільськогосподарських угідь та підвищення ефективності їх використання. Подальше зростання виробництва тут багато в чому визначається розвитком зернової та частково кормової бази, а всі

економічні показники та результати господарської діяльності перебувають у прямиї залежності від організаційно-економічних умов землекористування.

Економічне значення раціональної спеціалізації господарства у тому, що вона створює умови для більш ефективного використання основного засобу виробництва – землі. Збільшення на цій основі кількості та підвищення якості продукції рослинництва та тваринництва є головним завданням кожного сільськогосподарського підприємства. При цьому простежується наступна закономірність: чим вище спеціалізація, тим вищий рівень ефективності виробництва. У той же час, чим вищий рівень ефективності – тим певніше прагнення спеціалізації, збільшення земельних наділів.

Н.В. Статівка стверджує, що підвищення рівня спеціалізації відбувається двома принципово відмінними шляхами. Перший шлях: в умовах загального збільшення обсягу продукції виробництво окремих її видів усе більше зосереджується в одних підприємствах, скорочуючись в інших. Другий шлях: підвищення рівня спеціалізації нерідко є наслідком різкого скорочення галузі тваринництва, появою господарств, в яких цієї галузі взагалі немає, а у виробничій структурі домінують зернові та соняшник [9].

Підвищений рівень спеціалізації на вирощуванні зернових, особливо соняшника, негативно впливає на дотримання сівозмін, що призводить до погіршення родючості, поступової деградації сільськогосподарських земель [10].

Відповідно до прогнозів Інституту аграрної економіки, цьогорічне виробництво зернових і зернобобових культур може знизитися до 30% порівняно з 2021 роком. Імовірно, зменшиться виробництво пшениці на 34%, ячменю – на 45%, кукурудзи – на 2%. Але це ніяк не вплине на задоволення внутрішньої потреби населення у продуктах зернових та зернобобових культур. До речі, виробництво гречки за рахунок пересівання та зміни структури посівів дасть змогу повністю забезпечити потреби населення та отримати певні залишки.

Щодо технічних та інших сільськогосподарських культур, прогнозують скорочення виробництва до 30%, а соняшника до 34%. «Знов актуальною стає популярна у 1990-ті практика городництва. Дедалі більше громадян згадують про наявність у них земельних ділянок та беруться їх обробляти, щоб виростити базові продукти. У сільській місцевості тренд на самозабезпечення може бути розширено за рахунок утримання свійської птиці та тварин – аж до великої рогатої худоби» [11].

Господарства, які мають достатньо земельних і матеріально-технічних ресурсів, змушені вести багатогалузеву діяльність, зокрема і несільськогосподарську. Рівень інтенсивності використання природно-біологічних факторів, землі, тваринництва тут вище. Великі, з високим рівнем спеціалізації господарства, менш динамічні до коливань ринку. Невеликі за площею оперативніше реагують на них, швидше та легше перебудовуються, згладжуючи тим самим можливі провали у виробництві сільськогосподарської продукції.

Спеціалізація також сприяє подальшому покращенню використання трудових ресурсів господарства, професійної структури працівників рослинництва та тваринництва, підвищення кваліфікації кадрів, що зрештою впливає на продуктивність сільськогосподарської праці. Спеціалізація є вирішальною умовою підвищення ефективності використання капітальних вкладень та основних засобів, впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу та передового досвіду, а також інтенсивних технологій. При спеціалізації зазначаються зниження витрат і підвищення рентабельності виробництва. Поглиблення спеціалізації, зосередження посівів сільськогосподарських культур та вирощування поголів'я худоби на великих відділеннях та фермах повинно обов'язково супроводжуватися удосконаленням усіх технологічних процесів. Велике значення при цьому мають освоєння науково обґрунтованих систем землеробства та тваринництва, покращення умов годівлі та утримання тварин, комплексна механізація та ін. Поряд зі спеціалізацією великий вплив на ефективність виробництва має концентрація виробництва, що є зосередження засобів виробництва, робочої сили та отримання продукції на одному підприємстві, у галузі чи виробничому об'єднанні, соціальній і районній зоні, області. Посилення концентрації сільськогосподарського виробництва є найважливішою передумовою раціональної територіальної організації землекористування при досягненні високих економічних показників та ефективності виробництва. У концентрації виробництва проявляється вплив економічного закону переваги великого виробництва над дрібним. Відповідно до цього закону велике виробництво має великі техніко-економічні переваги у порівнянні з дрібним.

Матеріальною основою концентрації в сільському господарстві є безперервне вдосконалення продуктивних сил. За відсутності машин та ручної праці концентрація виробництва має

дуже обмежений характер. У міру появи машин і ускладнення на цій основі технології виробництва виникає об'єктивна необхідність в організації великого виробництва шляхом зосередження на одному підприємстві більшої кількості засобів виробництва, робочої сили. Однак перевага великого виробництва над дрібним полягає в тому, що воно має свої межі.

У сільському господарстві, для якого характерна велика складність та залежність від об'єктивних природних, економічних, технічних, історичних та інших факторів виробництва, прояв закону переваги великого виробництва перед дрібним тим більше не має абсолютного характеру.

Концентрація у сільському господарстві здійснюється шляхом централізації, комбінування та кооперування. При централізації відбувається об'єднання дрібних господарств у більші підприємства. Комбінування являє собою поєднання в одному підприємстві виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, основного виробництва з додатковим з метою використання наявних у господарстві ресурсів та сировини. Кооперування – це об'єднання підприємств для спільного здійснення окремих виробничих процесів та виробництва певних видів продукції задля збереження їх самостійності.

Значення раціональної спеціалізації та концентрації у тому, що вони створюють сприятливі умови для формування економічно стійкого землекористування. У результаті реорганізації сільгосппідприємств проводилася робота з формування землекористувань раціональних розмірів, які забезпечують концентрацію виробництва. Збільшення площі землекористувань у вигляді злиття кількох господарств створює необхідні умови подальшого розвитку, але, як відомо, не вказує на крупність підприємств. Останнє може бути оцінено лише величиною вартості виробленої господарством продукції, що свідчить про розміри землекористування не побічно, а прямо.

При інтенсивних формах розвитку збільшення валової продукції має випереджати розширення продуктивних земель та збільшення кількості працюючих. Говорячи про формування раціонального та стійкого землекористування, ми маємо на увазі насамперед оптимальне співвідношення розмірів виробництва та території. Відомо, що недостатня площа землекористування стримує можливості концентрації виробництва, обмежує розвиток галузей і його правильне поєднання. У надмірно дрібних за площею господарствах не створюються передумови для ефективного використання високопродуктивної техніки, погіршуються умови для створення великих поселень, ліквідації відмінностей між містом і селом. Поряд із цим надмірно великі за площею землекористування також нераціональні, у них ускладнюється оперативне керівництво, збільшуються транспортні витрати, знижується рівень використання землі.

Економічні умови враховуються подвійним чином. З одного боку, відбувається пристосування території до потреб виробництва, що розвивається, шляхом перерозподілу земель та окремих видів угідь, їх меліорації, наближення трудомістких культур до господарських центрів, тваринницьких ферм, покращення конфігурації земельних масивів, ліквідації дрібноконтурності та роздробленості ділянок та ін. З іншого – спеціалізація господарств та виробничих підрозділів, розміщення тваринницьких ферм, структура та розміщення посівів та сівозмін, технологія обробітку сільськогосподарських культур видозмінюються, виходячи з об'єктивних характеристик земельної ділянки – родючості ґрунтів, ступеня їх еродованості, віддаленості від господарських центрів тощо.

В результаті впорядковується використання землі (проектуються сівозміни, пасовища та сінокосообіги, дороги, уточнюється розміщення всіх угідь, ліквіднуються непотрібні межі, клини, вкраплення) і одночасно встановлюються перспективні напрями розвитку виробництва з урахуванням особливостей залучених до нього земель (уточнюється спеціалізація, визначаються види, обсяги, черговість та строки здійснення меліоративних робіт, виробничого будівництва, інженерного обладнання території).

Забезпечення ефективного розвитку виробництва та сталого землекористування становлять систему господарювання з урахуванням розвитку товарних галузей, виявляють вузькі місця та організаційні резерви. Для обґрунтування ефективності роботи підприємств використовують показники валової та товарної продукції, рентабельності виробництва, прибутку, витрат на виробництво продукції, накладних витрат, врожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин та інших. Також велике значення при формуванні землекористувань сільськогосподарських підприємств мають організаційно-виробнича структура підприємства, система організації праці, забезпеченість трудовими ресурсами, технікою, основними та оборотними фондами, енергоозброєність.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, передумови для підвищення ефективності виробництва, навіть за недостатньо сприятливої економічної ситуації в країні та окремих регіонах, мають підприємства з кращою матеріальною та фінансовою базою, що мають високий рівень спеціалізації та концентрації виробництва, більші земельні наділи, а також добре забезпечені основними видами ресурсів. Економічні засади формування стійкого та раціонального землекористування постійно поглиблюються, на перший план висуваються завдання, що розкривають доцільність та ефективність заходів щодо організації використання землі, обов'язкової відповідності кордонів, площ та місцезнаходження земельних масивів вимогам високої ефективності виробництва, носять комплексний характер. Вирішенню цих завдань має бути підпорядкована вся система організації підприємства, зокрема й організація землекористувань. Будь-яке господарство має забезпечити не тільки збільшення виробництва продукції, а й відтворення робочої сили, збереження природних ресурсів, створення нормальних соціально-побутових умов для населення.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Зубець та ін.; за заг ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2011. 1008 с.
3. Обсяг реалізованої продукції суб'єктів господарювань за видами економічної діяльності (2010-2020). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
4. Берест М., Корольова А. Аналіз сучасного стану аграрного сектору економіки України. Молодий вчений. 2022. № 1 (101). С. 219-226.
5. Гирка А.Д., Компанієць В.О., Кулик А.О. Нормування виробничих витрат та прогнозування ефективності вирощування пшениці озимої в умовах північного степу України. Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 4(15). С. 85-93.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Яворська Т.І. Вплив спеціалізації на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції у фермерських господарствах. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. № 3. С. 214-221.
8. Україна: сільське господарство. URL: <https://vue.gov.ua/Україна: сільське господарство>
9. Статівка Н.В. Основні тенденції у зміні галузевої структури та рівня спеціалізації сільськогосподарських підприємств Харківщини. Вісник Харківського університету. Серія: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова. 2002. № 551. Ч.1. С. 271-275.
10. Амбросов В.Я. Суспільний поділ праці та формування виробничих структур. Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. 2013. Вип. 137. С. 5-18.
11. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>.

References

1. Andriychuk, V.H. (2013). *Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu*. [Economics of enterprises of the agro-industrial complex]. KNEU. Kyiv. Ukraine.
2. *Ahrarnyj sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektivy rozvytku)*. (2011). [The agricultural sector of the economy of Ukraine (state and development prospects)]. Zubets', M.V. et al.; Prysiazhniuka, M.V., Zubtsia, M.V., Sabluka, P.T., Mesel'-Veseliaka, V.Ya., Fedorova, M.M. (eds.). NNTs «IAE». Kyiv. Ukraine.
3. *Obsiah realizovanoi produktsii sub'ektiv hospodariuvan' za vydamy ekonomichnoi diial'nosti (2010-2020)*. [Volume of realized products of economic entities by types of economic activity (2010-2020)]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
4. Berest, M., Korol'ova, A. (2022). «Analysis of the current state of the agrarian sector of the economy of Ukraine». *Molodyj vchenyj*. no. 1 (101), pp. 219-226.
5. Hyrka, A.D., Kompaniets', V.O., Kulyk, A.O. (2019). «Standardization of production costs and forecasting of the efficiency of growing winter wheat in the conditions of the northern steppe of Ukraine». *Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk*. vol. 4(15), pp. 85-93.
6. *Ofitsijnyj sajt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy*. [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Yavors'ka, T.I. (2016). «The influence of specialization on the efficiency of production of agricultural products in farms». *Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu*. Ser.: *Ekonomichni nauky*. no. 3, pp. 214-221.
8. *Ukraina: sil's'ke hospodarstvo*. [Ukraine: agriculture]. Available at: <https://vue.gov.ua/Україна: sil's'ke hospodarstvo>
9. Stativka, N.V. (2002). «Ukraine: agriculture». *Visnyk Kharkivs'koho universytetu*. Serii: *Aktual'ni problemy suchasnoi nauky v doslidzhenniakh molodykh vchenykh m. Kharkova*. no. 551, part 1, pp. 271-275.
10. Ambrosov, V.Ya. (2013). «Social division of labor and formation of production structures». *Visnyk KhNTUSH: Ekonomichni nauky*. vol. 137, pp. 5-18.
11. *Sil's'ke hospodarstvo pid chas vijny: zmina priorytetiv*. [Agriculture during the war: changing priorities]. Available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2022 р.

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022 рік. Том 7. № 3.